

Sicole

Les ptits nos walons

Les ptit nos walons n' ont måy sitî scrîts e l' estat civil. I n' fourît pus waire eployî po-z atôtchî les djins, minme e walon, a pârti del kimince do 20inme sieke (c' esteut rsintou come mâhonteus).

On les pout rtrover :

- * dins les motîs (dictionaires) do 19inme et 20inme sieke
- * dins les roles des pîces di teyâte do 18inme, 19inme et 20inme sieke.
- * dins les nos d' sints fiestis el Walonreye
- * dins les nos d' famille, les sâvaedjes nos, et les nos d' plaeces (toponimes).

Sacwants ptits nos d' ome

- * co dit pacô e 20inme sieke : Djôzef, Batisse, Djåke, Pire, Hinri, Djan, Françwès, Mitchî, Elmond, Zidôre, Zavî, Djîle, Djôr, Mårtén
- ** Raptitixhas : Tur, Tôr, Bert, Dré, Gusse, Zande, Douwârd, Tåve, Miyin, Lestin, Toenne, Mile / Mimile (dodobe mot)
- * ritrové dins les vîs documints : Djihan, Râsse, Lambiet, Houbiet, Robiet, Colas, Andrî, Linåd, Noyé, Aernô, Bietrumé / Bietmé
- * ritrovés dins des nos d' famille : Matî, Tiri, Colåd, Flipe, Djermwin, Gaspârd, Wiyam / Djandjo, Baidjo / Lamborea, Hinriket, Hinrion, Frankinet, Fransolet
- * ritrovés dins des sâvaedjes nos : Chwès, Djan-Rnåd, Pâ, Tchantchès
- * ritrovés dins les nos d' sints : Djerlaxhe, Foyin, Djulin, Biernåd, Gubiet
- * ritrovés dins les nos d' plaeece : Servå / Serwai, Djwer, Simeyon
- * ritrovés dins des cmens nos : Wiyinme, Lucasse, Djuråd, Ritchåd

Sacwants ptits nos d' comeres

- * co dit pacô e 20inme sieke : Meliye, Zabele, Rôze, Catrene, Madlinne, Yoniye, Djelike, Rôze, Rôzete
- ** Raptitixhas : Têjhe, Taviye, Tine, Titine (dodobe mot), Tinete
- * ritrové dins les vîs documints : Mareye / Maroye, Djihene / Djene, Layite, Mardjo, Mayane, Madjene, Zabea, Zandrine, Rôzine, Tonton, Minike
- * ritrovés dins des nos d' famille : Nihoûle, Lamborele
- * ritrovés dins les nos d' sints : Brijhe, Bedje, Djenvire, Djetrou
- * ritrovés dins des cmens nos : Catin, Mayon

Riwalnijhaedje di sacwants ptits nos dinés e 20inme sieke

- * nos d' valets : Djonatan, Kevine, Djohan, Djozé, Abdel, Djowel, Djan-Dnixh, Djan-Mareye, Morice, Djule, Djuliye
- * nos d' bâsheles : Pålène, Carene, Cristene, Mårtene, Nowele, Djowele, Djihinne, Souzane, Djinete, Birdjite

Vîs ptits nos ki rivnèt al môde

- * valets : Djule, Edwârd, Batisse
- * bâsheles : Zeliye, Luciye

Eciclopedeye

Li feu e l' aisse

On feu e l' aisse, c' est on feu ki s' fwait dins ene grande lådje tchiminêye, sins stouve.

Astok do feu a l' aisse, gn aveut tofer les fiers di murea

- * l' ecnêye
- * li trait-feu
- * li graweye
- * ene schovlete

Dins l' aisse, gn a eto les **cropecindes**.

Li djindjipe

Li djindjipe, c' est ene plante ki vént d' Azeye et k' on eploye li rampe (*stolon*) come yerbêye, dins les sâces ou dins les desserts. Eto dins les sopes.

Sacwants rcetes avou do djindjipe

riz / feves di Rome / biscûtes å djindjipe / bire å djindjipe (*ginger ale*) / dessert raecene-orandje-djindjipe

Coûtivaedje

Metans dins on pot avou des pires å fond et del troufe dissu. Leyî al tere sins eterer.

Dins ene sere, a 25°C, nén trop raiwer, divant k' i gn åye des raecinêyes. Li fleur crexhe après 5 samwinnes. Rascode après 4 moes.

Come yebe ås maladeyes

Po l' estoumak.

Po les mâs d' cour del feme ki ratind.

Sicrijheu e walon

Djôzef Calozet

Joseph Calozet a skepyî li 20 di decimbe 1883 a Nâwinne, ey a morou li 3 d' may 1968. C' esteut on sicrijheu e walon.

Djôzef Calozet esteut eto on fel bouteu pol walon, et foirt lontins prezidint des Relîs Namurwès. Il î assaetcha ene driglêye di djonnes sicrijheus.

Di s' mestî, il esteut prof di latén-grek, pu prefet d' atênêye a Nameur.

Gn a ene voye a Nâwinne ki poite si no (davance, c' esteut l' pazea do Hierdâ). End a ene ôte a Sint-Serwai.

Li gade do bwès di Smu

Matante Djelike, racontez nos co ene flåwe !...

— Ashioz vos totâtoû do feu, mes ptits efants : dji vs va conté l' istwere do dierin leu et del gade do bwès di Smu.

Gn aveut on côp ene gade ki dmoreve dins ene houte å mitan do bwès : elle aveut deus grandès coines et ene grande bâbe, blanke come del nive. On djoû, elle aveut rescontrè l' leu k' aveut sayî do broker dsu ; mins ele vos lyi a tchâssî ses coines bon-z et roed so les brokes, si bén ki l' leu a corou-st evoye e criyant « gnayûte » et ki, dispoy don, i s' catche padrî les tchinnes, cwand i voet passer ç' metchante bike la.

Pôve viye gade, come ele doet cherper po nourî ses set pitits bikets ! Tot å matin, ele va broster bén lon, cwand elle a reclôs ses ptits dins l' houte, peu do leu.

La sacwants djoûs, n' s' a-t i nén avizé, ç' laid mvé la, do vni catourner âtoû del houte ? Ele l' a veyou ki chamtéve e baxhant l' cawe. Ossu, dvant do sôrti, ele ni roveye djamây do dire : « Dji m' va cweri plin mes coines di brosse-di-gade et plin mes tetes di laitisson. Si on bouxhe a l' ouxh, ni drovoz nén, paski l' leu vos stronnreut Vos m' riconoxhroz bén cwand dji rvénrè, dji tchôcrè m' pate padzo l' ouxh. »

On djoû ki l' gade esteut evoye cweri plin ses coines di brosse-di-gade et plin ses tetes di laitisson, li leu, catchî drî on bouxhon, l' avize bén lon, bén lon so l' boird do bwès. « A ! c' est ça ! dit-st i dins lu-minme ; dji les ârè, va, tes ptits bikets ! » Come on diåle, i vore do costé del houte ; il arive tot estchâfé avou s' grande linwe ki pind inte ses grosses brokes.

- Tok-tok...

- Kî est ç' ? dimandèt les ptits bikets.

- Drovoz vite l' ouxh ; c' est mi ki vos rapoite del brosse.

- *Tchôkîz vosse pate padzo l' ouxh.* »

Li leu, sins dmefiance, here si grosse rossete pate, mins les bikets l' ont rconoxhou ; li pus grand apice li hatchete et... begn ! i vos lyi scote les ongles. Padfoû, on-z ôt criyî « gnayûte ! gnayûte ! » et, paddins, les ptits riyèt e dansant.

Bén lon, bén lon, å fond do bwès, l' viye gade a oyou criyî l' leu ; elle avore come ene pierdowe ; ele resconture li metchante biesse ki s' sâve e clepant, e baxhant l' cawe et les orayes...

Tchanson

Les muzicyins

Tchanson ki tchaেকে coplet, c' est on monorime dins l' walon avou l' accint carolo. On mete li mwaisse modeye e clintcheyès letes cwand ça n' rime pus e rfondou.

1. Al mājhon d' mes brâvès djins / Tolmonde est muzicyin / Nos estans dpus d' vint-ey-onk (*vint-èt-yin*) / Avou tos les cuzéns (*couzins*) / On etén dins tos les cwéns (*cwins*) / Totes les sôres d' instrumints / On n' sait pus dmorer laddins / Télmint k' gn a do potin / Et dj' a-st advierti mes parints / Ki dj' pârteu so lodjmint / Dimwin.
2. Tos les djoûs, èm pârén Fred / On vî djouweu d' trompete / Å matén dda, i vént s' mete / Dé l' finiesse, i repete / S' ene sakî passe et s' arestêye (*s'arète*) / Por lu schoûter ene miete / I poûsse, i poûsse po k' ça skete / On voet k' i dvént tot vete. / Dji lyi a ddja dit, « mi, ti m' emierdêye (*anmêrde*) / cwand ti fwais so t' trompete / Pwete pwete ! »
3. Dins l' tchambe padvant, å lahôt / èm sour a s' piyano / Ele tchante, ele djowe des *morceaux* / ès vwès, c' est l' djinre alto / Ele vôreut esse soprano / Ça fwait k' i gn a pacô / K' ele poûsse po fé l' contrudo / Si vos veyîz l' tâvlea (*tâblô*) / Ele triyane ey elle estind s' cô / Come el ci k' tchît des clâs / D' marxhå
4. El dierin d' èm sour Djetrou (*Jêtrude*) / Il aprind l' pitite flute / Mins il a mâ ès-n occipute (*hanete*) / Cwand i fwait ses contrutes / L' gamén va, – c' est s'-n abitude, / ça, po n' nén k' on l' dispite (*dispute*) – / Å cabinet s' mete a houte (*a yute*) / Por lu fé ses estudes. / Et drola a s' papî dit « zute » / E fihant dissu s' flute / Tut-tute.
5. Å niût, cwand il est bén târd / Ki c' est l' eure k' on s' edoime (*s'êdôrt*) / C' est alôrse ki m' fré Zidôre / So l' ouxh fwait ronfler s' côr / Les vijhéns, tertos d' acoidr (*d'acôrd*) / Ont stî fé leu rapoirt (*rapôrt*) / Å tchampete k' a vnou, dabôrd / Po vir kê çk' aveut toirt (*tôrt*) / A dit « Puski l' silince est d' ôr, / Il ârè on procès a s' coir (*côrps*).
6. Fât vir èm bea-pere Erness / K' a vlou fé des kekesses / So s' tuba cwand i s' egzerceye (*s'êgzêrce*) / Aspoiyî conte el dresse / C' est come on vî tchvå ki vesse / Vos n' l' etindoz nén presse / Mins cwand i vout fé l' do dieze / Ses iys sôrtixhnut (*sôt'nut*) di s' tiesse / Dji lyi a ddja dit « dj' end a (*dj' d a*) plin les fesses ; / Kimint çk' ti pous esse / Si biesse. »
7. Mins cwand èm fré Djule prind s' trombone / On etind k' ça rezone / Et cwand i s' disbotnêye (*dêsboutone*) / Ci n' est nén po des pronnes (*prones*). / Il eskete el Braibançone / Fât etinde come ça stone / Eyet télmint k' i s' è dene (*s' dè done*) / I n' dimeure pus personne (*pêrsone*) / Tolmonde pete å diåle dem mājhone / Vos dirîz vir k' i tone / Ferdom.
8. C' est avou s'-t årmonica / K' dj' a rçû m' cuzén Colas. I m' dit « Vs alez schoûter ça / Dji n' djowe ki d' l' operå / I s' mete dins on tél estat / Del priyire del tosca (?) / Boutche å lådje come on ptit vea / Ki ratind s' vere di lacea. / I blefe dissu s'-t årmonica / Por mi, on l' emoennrè (*êmwin.n'ra*), / Ci-la.
9. Gn a m' fré Djusse k' est co djonne ome / Il aprind l' årmoniom / Po esse cler, nodidom / On bea mestî, e some / Po fé s' vwès, po s' mete s fôme / I rlope on vere di rom / Ey après i nos assume (*assome*) / E tchantant l' tédeyom / Ey i rboerlêye (*rbeûle*) pattavå l' mājhone « Dominusse Vôbiscom » / Godom !

Câzaedjes : ?; Muzike: ? ; tchanté pa Bob Dechamps, sol plake « Tén, vla Bob » (Les grands moments de Bob Dechamps) l° 6